

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 และฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ มีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน บทบัญญัติดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากนับตั้งแต่ประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมตามแนวตะวันตก มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. 2504 ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายอย่างมาก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ได้ถูกทำลายเพื่อนำพื้นที่ไปปลูกพืชเชิงพาณิชย์ตามนโยบายดังกล่าว ซึ่งในอดีตประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่สุดประเทศหนึ่งในทวีปเอเชีย เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตร เมื่อปี พ.ศ. 2453 ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320.7 ล้านไร่หรือ 513,115 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ป่าไม้ 224.5 ล้านไร่หรือร้อยละ 70 ของพื้นที่ประเทศในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ประเทศไทยมีประชากร 30 ล้านคน มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ และในปี พ.ศ. 2552 พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 171.585 ล้านไร่หรือร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ประเทศ (กรมป่าไม้, 2553 : 1) จากการทำป่าไม้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่องได้ก่อให้เกิดกระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง กระแสดังกล่าวเริ่มก่อตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จนถึงจุดที่รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายให้มีการสงวนป่าที่เหลืออย่างเป็นระบบและยั่งยืนแต่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากความเป็นมาอันยาวนานในอดีต เริ่มตั้งแต่การให้สัมปทานในการทำป่าไม้ ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในป่าและรอบพื้นที่ป่าไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าแต่อย่างใด ทำให้ตลอดระยะเวลากว่า 20 ปี ความสัมพันธ์ระหว่างกรมป่าไม้กับประชาชนเกิดปัญหามากมาย เนื่องจากกรมป่าไม้เป็นผู้กำหนดประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชน จนกระทั่งวันที่ 3 ธันวาคม 2528 รัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติขึ้น กำหนดให้มีพื้นที่ป่าทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แยกเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 15 ป่าเพื่อการเศรษฐกิจร้อยละ 25 และเห็นชอบให้มีการเปิดโอกาสให้สัมปทาน

การทำไม้หวงห้ามทุกชนิด (ยกเว้นสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน) เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2532 และประกาศให้ปี พ.ศ.2532-2533 เป็นปีแห่งการป้องกัน และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติด้วย (ประสิทธิ์ หาญชาญเลิศ. 2537 : 2-3) แต่ถึงแม้รัฐบาลจะใช้มาตรการต่างๆ ก็ยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาการทำลายป่าและพื้นที่ป่าลดลงได้ เนื่องจากมาตรการทางกฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่ต่างๆ ส่วนภาคประชาชนได้แก่องค์กรชาวบ้านในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศได้พยายามเข้าไปมีบทบาทในการอนุรักษ์และจัดการป่า โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการสร้างเครือข่ายประชาสังคม มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งในระยะแรกยังไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐมากนัก บางพื้นที่ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐและผู้สูญเสียผลประโยชน์ แกนนางค์กรชาวบ้านจำนวนมาก ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต เช่น ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เลข หนองบัวลำภู สุรินทร์ และยโสธร แต่เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และกระแสประชาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ทำให้ภาครัฐพยายามที่จะสร้างรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนของตนเองเช่นกัน ซึ่งในปี 2552 มีป่าชุมชนเกิดขึ้น 7,825 แห่ง รวมเนื้อที่ 2,792,925 ไร่ (สมาน มานะกิจ . 2552 : 33-34)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งที่พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายมาก ปัจจุบันพื้นที่ป่าเหลือน้อยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งป่าไม้ของจังหวัดมหาสารคามมีหลายประเภท เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าไม้ดาวรและป่าอื่นๆ โดยเป็นป่าสงวนแห่งชาติมี 10 แห่ง จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2508 มีพื้นที่ 254,312.75 ไร่ หรือร้อยละ 7.69 ของพื้นที่จังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 มีการมอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมให้แก่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (สปท.) เพื่อนำไปจัดสรรแก่เกษตรกร จำนวน 169,557.50 ไร่ เหลือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 84,754.75 ไร่ หรือร้อยละ 2.56 ของพื้นที่จังหวัด ในปัจจุบันเมื่อรวมพื้นที่ป่าชุมชนแล้วจังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ป่า 138,625 ไร่ หรือร้อยละ 4.2 ของพื้นที่จังหวัด (กรมป่าไม้. 2550 : 10) ซึ่งจากการที่พื้นที่ป่าลดลงทำให้ชาวบ้านหลายพื้นที่รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นเพื่อรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชนของตนเอง ปัจจุบันมีกลุ่มใหญ่ๆจำนวน 15 กลุ่ม (สมาน มานะกิจ. 2552 : 3-5) สำหรับป่าชุมชนโลกหินลาด เป็นป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มดูแลรักษาร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอแกลง ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล 20 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองปลิง ตำบลโลกก่อ ตำบลบัวคือ ตำบลคอนหวาน อำเภอเมือง และตำบลวังแสง อำเภอแกลง เมื่อปี พ.ศ. 2508 มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติพื้นที่ 3,750 ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ป่าให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปท.) นำไปจัดสรรให้แก่เกษตรกรผู้ยากจน จำนวน 1,128 ไร่ คงเหลือพื้นที่ป่าจำนวน 2,701 ไร่ ซึ่งป่าชุมชนโลกหินลาดเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ

ชุมชนโดยรอบป่ามีวิถีชีวิตผูกพันและใช้ประโยชน์จากป่ามาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านมีรายได้จากการขายเห็ด ผัก และแมลงต่าง ๆ ครอบครัวยุคหลายหมื่นบาทต่อปี ปลายปี พ.ศ. 2540 ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ที่ 1 จังหวัดมหาสารคามร่วมกับบริษัทใจกล้า ได้จัดทำโครงการปลูกป่าสาธิตขึ้นมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทำการไถป่าธรรมชาติเดิม จำนวน 700 ไร่ แล้วนำไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัส กระดินณรงค์ กระดินเทพา และต้นตีนเป็ด เข้าไปปลูกแทน ส่งผลให้พืชพันธุ์สมุนไพร พืชกินได้ และสัตว์ป่าถูกทำลายลงอย่างมากมาย และยังได้ทำลายหน้าดินซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเห็ดหลายชนิดด้วย ชาวบ้านในพื้นที่หลายตำบลจึงได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด” ขึ้นเพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกโครงการปลูกป่าสาธิตดังกล่าว จนนายอนุรักษ์ จุริมาศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขณะนั้น ได้มีคำสั่งยกเลิกโครงการปลูกป่าสาธิตอย่างสิ้นเชิงเมื่อต้นปี พ.ศ. 2543 หลังจากนั้นองค์กรชาวบ้านก็ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ป่าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการองค์กรตามแบบชาวบ้าน จนสภาพป่าฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา หลังจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ประกาศ ใช้นโยบายประชานิยมเต็มรูปแบบและใช้นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำรงชีวิตแบบทุนนิยมบริโภคนิยม มีการบุกรุกป่าเพื่อนำที่ดินไปเป็นหลักทรัพย์ในการกู้ยืมเงิน ชาวบ้านจากต่างถิ่นและในท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรในป่าเพื่อการค้าขายมากกว่าการบริโภคอย่างพอดี เช่น เห็ดของป่า พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และตัดต้นไม้ ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้นำองค์กรชาวบ้าน ไม่สามารถปรับตัวนำพาองค์กรด้านทานกระแสนิยมบริโภคนิยมดังกล่าวได้

กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนทั้งที่สนับสนุนโดยภาครัฐและที่ดำเนินการ โดยองค์กรชุมชน ส่วนใหญ่พบว่ายังประสบปัญหาหลายๆด้านที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาและอนุรักษ์ยังไม่ยั่งยืน อาทิ สิทธิการจัดการตามกฎหมาย การบริหารจัดการองค์กรยังขาดแนวทางและแผนการทำงานที่ชัดเจน ขาดการจัดทำแผนการจัดการนิเวศชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของผืนป่าและระบบนิเวศต่างๆ การขาดแคลนงบประมาณ และความเป็นเอกภาพระหว่างองค์กรชาวบ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น (อนุชิต การเกษ. 2542 : 4-5) ซึ่งผลการวิจัยของอนุชิต การเกษ เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านพบว่าความสำเร็จ ขององค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นอยู่กับการพัฒนาคน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายคือ องค์กรชาวบ้านให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีการวางแผน การดำเนินงานที่ชัดเจน ถัดกันกิจกรรมด้วยตัวเอง และดำเนินงานโดยอาศัยกระบวนการกลุ่มที่มีการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดี ทั้งภายในกลุ่มและนอกกลุ่ม เพื่อให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายในการทำงานอย่างกว้างขวาง มีการส่งเสริมองค์กรชาวบ้านและองค์กรเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยใช้กระบวนการและวิธีการต่างๆ

เพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพของผู้นำและคณะกรรมการองค์กรชาวบ้าน (อนุชิต การเกษ. 2542 : 110-112) เช่นเดียวกับผลการสัมมนาเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดมหาสารคาม เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 ได้ข้อสรุปว่าการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคามยังขาดเอกภาพ องค์กรชาวบ้านยังไม่เข้มแข็ง ผู้นำส่วนใหญ่เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กร ขาดการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ ขาดทักษะการสื่อสารเผยแพร่องค์ความรู้ และกิจกรรมสู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ (สมาน มานะกิจ. 2552 : 5-7)

จากปัญหาค้างกล่าวได้มีความพยายามการแสวงหากลยุทธ์เพื่อให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการองค์กร การจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ป่า การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าและการสร้างพฤติกรรมอนุรักษ์ป่าให้พัฒนากลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : บทคัดย่อ) พบว่า ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาคือ ป่าชุมชนมีแผนการจัดการที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ได้เป็นอย่างดี ภาครัฐควรให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับ ป่าชุมชนมากขึ้น ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมป่าชุมชนมากกว่านี้ รวมทั้งการส่งเสริมการปลูก อนุรักษ์ ฟื้นฟู และการป้องกันป่าชุมชน กรรมการป่าชุมชน ควรสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์เป้าหมายของการจัดการป่าชุมชนให้แก่คนในชุมชน และแสวงหาความร่วมมือระหว่างชุมชนในการระดมความคิดเพื่อผลักดันให้การจัดการป่าชุมชน เป็นเป้าหมายร่วมกันทั้งจากการศึกษาเอกสาร การเข้าร่วมประชุม สัมมนาและการศึกษาดูงาน

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้ชาวบ้านและชุมชนมีความรู้ เจตคติ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นแนวทางการจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษากลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยกระบวนการฝึกอบรมผู้นำองค์กรชาวบ้านเป็นกลยุทธ์สำคัญ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะเป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

คำถามการวิจัย

1. กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำที่เหมาะสมกับผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนควรเป็นอย่างไร
2. ผลการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่มีประสิทธิผลเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคามให้มีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. เพื่อศึกษาและทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยเปรียบเทียบความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนก่อนและหลังใช้กลยุทธ์พัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน
4. เพื่อพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาดให้มีศักยภาพในการอนุรักษ์ป่าชุมชนสูงขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 2 ด้านคือ ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ใช้ในการวิจัยได้แก่

1.1.1 พื้นที่ศึกษาและสำรวจหาความจำเป็นในการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม 12 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง แຄคำ วาปีปทุม บรบือ นาเชือก นาคนู ยางสีสุราช กันทรวิชัย เขียงยืน ชื่นชม กุฉินารายณ์ และโกสุมพิสัย

1.1.2 พื้นที่ทดลอง ได้แก่ ป่าชุมชน โลกหินลาด พื้นที่ 2,701 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 2 อำเภอ 5 ตำบล อำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลหนองปลิง ตำบลโคกก่อ ตำบลบัวคือ ตำบลดอนหวาน และอำเภอแຄคำ ได้แก่ ตำบลวังแสง

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมได้จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจความเห็นและจัดเวทีระดมความคิดเห็นผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม และทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยเนื้อหาต่าง ๆ 5 ด้านคือ

- 1.2.1 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
- 1.2.2 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร
- 1.2.3 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย
- 1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน
- 1.2.5 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1.3 ตัวแปรที่ศึกษา

1.3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย ด้านความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1.4 ขั้นตอนและระยะเวลาการวิจัย

1.4.1 การวิจัยระยะที่ 1 การหาความจำเป็น และการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ดำเนินการระหว่าง วันที่ 1 มีนาคม – 31 พฤษภาคม 2552

1.4.2 การวิจัยระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน - 31 กรกฎาคม 2552

1.4.3 การวิจัยระยะที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม 2552 – 31 พฤษภาคม 2553

1.4.4 การวิจัยระยะที่ 4 ประเมินและปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน - 31 สิงหาคม 2553

สมมติฐานการวิจัย

ผู้นำองค์กรชาวบ้านที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยรวมหลังการใช้กลยุทธ์พัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพิ่มขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลยุทธ์ หมายถึง แผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นเป็นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงตามสถานการณ์ เพื่อเอาชนะอุปสรรคต่างๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ในที่นี้หมายถึง กลยุทธ์การฝึกอบรมผู้นำองค์กรชาวบ้าน

กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน หมายถึง การใช้กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ด้านภาวะผู้นำ ด้านศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร ด้านการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย ด้านความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์ และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ประชาชนที่ได้รับและสะสมรวบรวมเอาไว้ โดยแสดงออกมาด้วยคะแนนที่ได้จากการตอบแบบทดสอบ ชนิดถูกผิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนซึ่งแสดงออกมาใน 2 ลักษณะ คือ ทางบวกและทางลบ โดยเจตคติของแต่ละบุคคลอาจเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ตามการเรียนรู้

พฤติกรรม หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเฝ้าระวังรักษา การปลูกป่าเพิ่มเติม และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า พฤติกรรมการเป็นผู้นำและผู้ตาม พฤติกรรมการพูดและการสื่อสาร พฤติกรรมการพัฒนาที่มงานและเครือข่ายองค์กร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม หมายถึง การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผลและการปรับปรุง

ป่าชุมชน หมายถึง ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคามที่องค์กรชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ป่าชุมชน หมายถึง การที่องค์กรชาวบ้านมีความรู้ เจตคติและทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับ การจัดการป่าโดยกระบวนการมีส่วนร่วมตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ผู้นำองค์กรชาวบ้านหรือผู้นำองค์กรชุมชน หมายถึง ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 15 กลุ่ม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้กลยุทธ์ในการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน คือ หลักสูตรฝึกอบรมผู้นำองค์กรชาวบ้านที่มีประสิทธิภาพ
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนของผู้นำองค์กรชาวบ้านที่ผ่านการพัฒนาแล้ว
3. การอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาดมีประสิทธิภาพ และป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
4. นำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาดและพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน